

Avdelning
Enhet
Namn

Ansvar för samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar – återrapportering av uppdrag från kommunfullmäktige

FÖRSLAG TILL BESLUT

Stockholm Vatten och Avfall AB beslutar för sin del

att godkänna styrelseärendet som svar på kommunfullmäktiges uppdrag om att utreda gränssnitt mellan skyfallslösningar och dagvattenlösningar

Styrelsen/nämnden föreslås besluta

att i ärendet beskrivna principer kring ansvarsfördelning för samordnade dagvatten- och skyfallsanläggningar framgent ligger till grund för såväl kommande arbete som för enskilda avtal rörande samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar.

att uppdra åt förvaltningen/bolaget att ta fram process, rutiner och mallar som möjliggör fortsatt arbete mellan VA-huvudmannen och staden. I enlighet med vad som följer av detta ärende.

Namn Namn
Verkställande direktör/förvaltningschef

Namn Namn (på avdelningschefen)
Avdelningschef
Avdelning (Avdelningens namn)

Sammanfattning

Behovet av multifunktionalitet på allmänna ytor i en stad som växer men samtidigt ska uppfylla krav på omhändertagande av dagvatten¹- respektive skyfallsflöden² är bakgrunden till detta ärende.

Ärendet utgör en återrapportering på det uppdrag som lämnats till Stockholm Vatten och Avfall om att "utreda gränssnitt mellan skyfallslösningar och dagvattenlösningar". Ett uppdrag som utförts i samarbete med övriga berörda förvaltningar i enlighet med Handlingsplanen för klimatanpassning (se vidare under bakgrund).

Det har arbetats fram förslag på ansvar inom staden, eftersom detta inte funnits sedan tidigare. I detta ärende föreslås principer kring användning av och ansvar för samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar (DoS-anläggningar) i staden. Föreslagna nya ansvar och arbete enligt principerna förutsätter fortsatt arbete med process, rutiner och mallar men även översyn av finansiering. Det tillkommer även behov av att se över andra anläggningsslag än vad som i nuläget gjorts utifrån principerna, exempelvis transporterande system.

Vald ansvarsfördelning har styrts av juridiska förutsättningar och eftersträvat att följa de ansvarsformer som andra typer av ytor och anläggningar i stadsmiljön gör. Den som har mest nytta av åtgärden och/eller den som har rådighet över marken där lösningen lokaliseras har ansetts lämplig att förvalta densamma.

Två anläggningsformer har identifierats, delbar respektive odelbar anläggning, och grundar sig på hur möjligheten för ansvarsfördelning ser ut. Utgångspunkten är att VA-huvudmannen ansvarar för de delar som rör dagvatten. I den odelbara medför det att hela anläggningen blir VA-huvudmannens, eftersom det blir svårt att överlåta delar till annan part. För den delbara är det möjligt och dessutom lämpligt att dela upp ansvaret mellan VA-huvudmannen och stadens markförvaltande nämnder, vilka har intresse i de ytor som ska finnas tillgängliga för skyfall och även en vana av denna typ av skötsel.

Ärendet biläggs även ett Ansvars-PM (Bilaga 1), i vilket principerna som ska beslutas utgör stommen. Då detta Ansvars-PM med tiden behöver uppdateras allteftersom arbetet framskrider med avseende på de processer, rutiner och mallar som utvecklas kring anläggningsslagen är inte avsikten att PM:et är en del av beslutet. Det ligger med för information och för att ge ett sammanhang till principerna.

Målsättningen med projektets leverans är att effektivisera både i stads- och exploateringsprojekt liksom i de som görs i befintlig miljö kring samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar. Möjligheten att utgå ifrån standardiserade ansvarsgränser förväntas bespara separata projekt mycket tid och resurser.

Användandet av DoS-anläggningar minskar samtidigt inte betydelsen av att en tidig bedömning görs av en utbyggnads lämplighet. Endast de platser i staden där dagvatten- och skyfallshanteringen kan lösas med rimliga medel och där det finns en marginal för framtiden ska vara aktuella.

¹ I detta ärende används begreppet dagvatten för VA-huvudmannens dimensionerande regn

² I detta ärende används begreppet skyfall för allt som överstiger VA-huvudmannens dimensionerande regn

Bakgrund

I kommunfullmäktiges budget för 2024 och 2025 fanns uppdrag för Stockholm Vatten och Avfall om att *"Utreda gränssnitt mellan skyfallslösningar och dagvattenlösningar"*. För att möta detta uppdrag startade Bolaget ett projekt som kunde möta frågeställningar som lyfts i aktivitet 10 i handlingsplanen för klimatanpassning. Då man såg fördelar med att studera ansvar och metod parallellt inkluderades även aktivitet 12 i handlingsplanen för klimatanpassning. Ärendet grundar sig i handlingsplanen för klimatanpassnings (2022–2025) två aktiviteter;

- 10 Ansvarsfördelning för skyfalls- och dagvattenåtgärder och
- 12 Metodutveckling av mångfunktionella skyfalls- och dagvattenåtgärder.

Deltagandet i projektgruppen hade sin utgångspunkt i ansvariga för genomförande på minst en av aktiviteterna i handlingsplanen för klimatanpassning. I samråd med miljö- och hälsoskyddsnämnden och stadsbyggnadsnämnden bestämdes att dessa förvaltningar inte behövde vara representerade i projektgruppen, vilket resulterade i en projektgrupp med representation från Stockholm Vatten och Avfall, Trafiknämnden, Stadsdelsnämnderna, Exploateringsnämnden, i samråd med Kommunstyrelsen.

I budget 2025 finns uppdrag om att finna lämpliga ansvar, men även stöd kring utformning av, underjordiska rena skyfallsanläggningar. Detta har i viss mån koppling till arbetet med samordnade DoS-anläggningar. Både avseende metodik men även tänkbara finansieringslösningar beroende på vilken roll VA-huvudmannen föreslås att ta. Uppdraget är följande:

- Trafiknämnden ska i samarbete med Stockholm Vatten och Avfall AB och i samråd med kommunstyrelsen och Stockholms Stadshus AB utreda former för drift av stadens skyfallsanläggningar under mark (2.2)

ÄRENDET

Det finns ofta behov av att dagvatten och skyfall hanteras på en plats, vilket innebär att olika parter ska samsas på samma yta, i så kallade samordnade DoS-anläggningar. Ansvaret för att omhänderta skyfall kommer för staden till uttryck i samband med planläggning och i viss utsträckning även vid förvaltning av den befintliga miljön (se vidare under nuläge). Det har sedan tidigare inte uttalats vilken del av staden som har ansvaret att sköta skyfallsanläggningar. VA-huvudmannen har juridiska begränsningar för vilken storlek på regn som ska hanteras av VA-anläggningen och därmed belasta VA-kollektivet ekonomiskt. Detta ansvar är avgränsat till dagvatten eller sk. dimensionerande regn för VA-huvudmannen.

Detta ärendet utgör en återrapportering på det uppdrag som lämnats till Stockholm Vatten och Avfall om att *"utreda gränssnitt mellan skyfallslösningar och dagvattenlösningar"*. Ett uppdrag som utförts i samarbete med övriga berörda förvaltningar i enlighet med Handlingsplanen för klimatanpassning (se vidare under bakgrund).

Utgångspunkten i ärendets förslag till principer kring ansvar har varit dels VA-huvudmannens begränsning avseende ansvar och dels att ansvaret för skyfallsflöde i möjligaste mån ska följa de ansvarsformer som andra typer av ytor och anläggningar i stadsmiljön gör. Det baseras på

att den som har mest nytta av platsen för åtgärden och/eller den som har rådighet över marken där lösningen lokaliseras är lämplig att förvalta densamma.

Nedan listats de principer som föreslås ligga till grund och verka klargörande för Samordnade DoS-anläggningar inom staden framgent.

Principer för beslut:

Användning

* Valet att hantera dag- och skyfallsvatten i samordnade anläggningar aktualiseras;

efter att en bedömning har gjorts av platsens lämplighet för bebyggelse samt kostnad för omhändertagande av dag- och skyfallsvatten

i de fall en ny funktion behöver anläggas både för dagvatten på allmän VA-anläggning samt för skyfall, men där ytan inte räcker till för separat hantering och/eller då en samordnad lösning utgör det mest hållbara alternativet för staden i sin helhet. Funktionen för dagvatten ska vara fördröjning och/eller i särskilda fall rening, samordnade transporterande system undantagna.

* Valet att anlägga en samordnad anläggning, liksom valet av anläggningsslag, ska väl avvägas och motiveras.

Ansvar

* En odelbar anläggning³ ägs, driftas, underhålls och reinvesteras i av VA-huvudman men mot ersättning av ansvarig nämnd för samtliga kostnader som härrör från den del av anläggningen som tillgodoser skyfall.

* VA-huvudmannen har full rådighet och ett verksamhetsutövaransvar för den odelbara anläggningen med undantaget att skyfallsdelens ursprungliga funktion och dimensionering inte får förändras.

* I en delbar anläggning⁴ ägs, driftas, underhålls och reinvesteras i av VA-huvudmannen för de delar av anläggningen som hanterar dagvatten, upp till VA-huvudmannens dimensionerande regn. De delar av anläggningen som hanterar skyfall, regn som överskrider det dimensionerande, ägs (exploateringskontoret), driftas, underhålls och reinvesteras i (markförvaltaren) av ansvarig nämnd.

* Utbyte av drift- och underhållstjänster görs i syfte att effektivisera för staden som helhet genom att VA-huvudmannen sköter, mot ersättning i den mån det innebär en merkostnad, tex underjordiska inlopp och utlopp som även eller enbart är till för skyfallsflöde och genom att

³ Begreppet används som samlingsnamn för de Samordnade dagvatten- och skyfallsanläggningar inom vilka dag- och skyfallsvatten kommer att blandas och ägandeskapet, liksom drift-, underhåll och förnyelse/reinvestering, inte går att hålla separat för ingående delar i anläggningen. Exempelvis underjordiska magasin för dagvatten och skyfall.

⁴ Begreppet används som samlingsnamn för Samordnade dagvatten- och skyfallsanläggningar inom vilka dag- och skyfallsvatten kommer att blandas men där ägandeskapet, liksom drift-, underhåll och förnyelse/reinvestering, går att hålla isär för ingående delar i anläggningen. Exempelvis delar i en Torr damm eller damm för dag- och skyfall.

markförvaltande nämnd tex sköter de ytor i en torrdamm som finns för dagvatten och som sköts på samma, eller likartat, sätt som de för skyfallsvatten.

* Efter skyfall återställs de delar av anläggningarna som påverkats av den part som ansvarar för ordinarie drift- och underhåll.

* I de fall en dagvattendel i en samordnad DoS-anläggning blivit förstörd vid skyfall erhåller VA-huvudmannen full ersättning för återuppbyggnaden av ansvarig nämnd såvida anläggningen inte dessförinnan har planerats för och godkänts av VA-huvudmannen för att även hålla för skyfallshändelse.

* I plan- och exploateringsprocessen ser ansvarsfördelningen ut på följande vis:

Delbar anläggning: Exploateringskontoret ansvarar för utredning, systemhandling, projektering och genomförande medan VA-huvudman agerar aktiv beställare och tar ansvar för dagvattendelens funktion.

Odelbar anläggning: Exploateringskontoret ansvarar för utredning och genomförande samt är aktiv kravställare i systemhandling och projektering och tar ansvar för skyfallsdelens funktion. VA- huvudmannen ansvarar för systemhandling och projektering.

Förklaring till principerna

Användning

I samband med initierandet av projekt görs en bedömning av ny bebyggelses lämplighet. I det skedet ska förutsättningar och kostnader för att omhänderta dag- och skyfallsvatten studeras. Valet att anlägga en samordnad DoS-anläggning kommer på många platser var en bra lösning men motverkar sällan kostnadsdrivande förutsättningar som innebär att VA-taxan överskrider. Fördyrande omständigheter med avseende på dagvattenomhändertagandet behöver identifieras tidigt och bebyggelse undvikas eller anpassas på platser som bedöms olämpliga eller innehåller fördyrande komplexitet.

Det finns en rad fördelar med att anlägga samordnade DoS-anläggningar så som effektivitet ur flera aspekter; anläggande, ytåtgång och förvaltning i viss utsträckning. Samtidigt har användningen av samordnade DoS-anläggningar diskuterats. En grundläggande utmaning är att flera parter intressen ska samsas på en begränsad yta. Den risk som framförts har varit att en part återkommande kan behöva stå tillbaka med sina behov och intressen. Mot bakgrund av det har det klargjorts att både staden och VA-huvudmannen ska ha ett uttalat behov av anläggningen och/eller ska det vara den bästa lösningen ur ett hållbarhetsperspektiv, ekonomi, socialt och miljömässigt. Med det senare avses ur ett stadsgemensamt perspektiv. För magasinering av DoS-anläggningar blir det ur detta perspektiv grundläggande att dessa fyller en fördröjande eller renande funktion för den allmänna VA-anläggningen. För transporterande VA-anläggningar är syftet ett annat och kriteriet om fördröjning och rening blir inte gällande.

Vilket val av anläggningstyp som görs ska noga avvägas eftersom det finns en rad aspekter att ta hänsyn till. Som stöd för detta val ska den viktningsmatris som arbetats fram för olika anläggningsslag användas. Valet ska även göras i samråd mellan exploateringskontoret och VA-huvudmannen.

Ansvar

Samordnade DoS-anläggningar har delats in i bland annat odelbar och delbar, vilka är aktuella former för detta ärende.

Målsättningen har varit att fördela ansvaren så likt ordinarie ansvarsgränser som möjligt. Det är grundtanken med delbara anläggningars ansvar. I de fall en tydlig samordningsvinst, både tids- men även kompetensmässigt, med avseende på skötsel identifierats inom dessa anläggningsslag har det belysts och befasts.

För odelbara anläggningar finns en fördel att ansvaret inte delas upp. VA-huvudmannen har ett ägande i dagvattenanläggningen och blir därför den naturliga parten att överta hela anläggningen, men mot ersättning. Rådighet över anläggningen blir viktig för att VA-huvudmannen ska kunna sköta en odelbar anläggning enligt ordinarie förvaltning, som övriga VA-anläggningen, samt känna trygghet i att överta verksamhetsutövaransvaret. Dessa delar har därför belysts.

Att återställa efter ett skyfall sker enklast med samma resurser som vid ordinarie drift- och underhåll. Dock blir finansieringsfrågan viktig dels av juridiska skäl men även eftersom det för alla parter blir en oförutsägbar kostnad. Se vidare under begränsningar i finansiering. För VA-huvudmannen blir det även en viktig förutsättning att få ersättning för förstörd anläggning i de fall staden valt att inte möjliggöra tillräckligt skydd av dagvattendelen.

I stads- och exploateringsprocessen föreslås exploateringskontoret fortsatt ha ett stort ansvar i alla delar men med uttalad aktiv granskande roll från VA-huvudmannen som även tar ansvar för dagvattendelens funktion. För de odelbara anläggningar som VA-huvudmannen helt ska äga blir det naturligt att ta ett större ansvar för anläggningens utformning.

Beslut om fortsatt arbete

Arbete med samordnade DoS-anläggningar i plan- och exploateringsprocessen i enlighet med föreslagna principer kommer att innebära behov av att beskriva nya processer och att ta fram rutiner och mallar för att arbetet ska fungera på ett bra och konsekvent sätt. Följande sådana behov har identifierats för berörda nämnder och bolag att arbeta vidare med:

- Process, rutin och mall för finansiering av anläggningar, både delbara och odelbara, i enlighet med föreslagen ansvarsfördelning mellan VA-huvudmannen och staden.
- Mall för drift- och underhållsavtal, både för delbara och odelbara, respektive drift och underhållsbeskrivning.
- Rutin och mall, liksom ett kartlager, för dokumentation av anläggningar som i staden fyller en skyfallsfunktion.

Utöver detta finns det behov av att vidare studera andra vanligt förekommande anläggningsslag på motsvarande vis som nu gjorts för tre större magasinande anläggningsslag. Primärt behöver principerna appliceras på transporterande system och ansvars-PM kompletteras med avseende på det.

Ansvars-PM som stöd i arbetet

Som bilaga till detta ärende finns ett "Ansvars-PM" som beskriver principerna mer ingående, genom att exemplifiera och ge beskrivning av föreslaget arbetssätt kring tre magasinande anläggningsslag i plan- och exploateringsprocessen. Ansvars-PM har versionshantering och avses uppdateras allteftersom arbetsprocessen kring dessa ansvar utvecklas.

Vägledning med avseende på metodik

En del av projektet har bestått i "metodutveckling av mångfunktionella skyfalls- och dagvattenåtgärder". Detta arbete har utgjort en viktig grund för det resultat som redovisas i detta ärende. Arbetet har fokuserat på tre anläggningsslag; torrdamm, våddamm och underjordiskt magasin. För dessa har råd, sektions- och planskisser samt en viktningsmatris arbetats fram. Viktningsmatrisen syftar till att ge stöd vid val av anläggningsslag med stadsgemensamt intresse som utgångspunkt.

Vägledningen har löpande förankrats inom deltagande förvaltningar och bolag och har även redovisats för Strategiska samverkansgruppen för God vattenstatus. Gruppen har ett förvaltningsansvar för stadens dagvattenwebb, på vilken materialet kommer att tillgängliggöras.

Nuläge

Det blir allt vanligare att Samordnade DoS-anläggningar föreslås i samband med exploatering. Staden växer och förtätas i snabb takt. Detta sker samtidigt som kraven på omhändertagande av nederbörd, både dimensionerande nederbörd och extrem nederbörd, ökat. Dimensionerande flöde, dagvatten, behöver renas men ofta även i stor utsträckning fördröjas innan det kan avledas från nyttillkommande detaljplaner. Utgångspunkten i detta arbete är anläggningar som byggs i samband med plan- och exploateringsprocessen men i den mån det finns utrymme kan dessa även bli aktuella i befintlig miljö.

I befintlig miljö har det i nuläget på ett fåtal platser genomförts skyfallsåtgärder till vilka även dagvattenflöden leds. Det förväntas dock bli vanligare i och med att åtgärdsplanerna för skyfall, som är under framtagande, börjar omsättas i handling med faktiska anläggningar.

I nuläget finns det inte några uttalade ansvar för varken rena skyfallsanläggningar i staden eller för de samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar där ansvarsgränser även behöver dras mot VA-huvudmannen.

Dagvatten - Reningsbehov

Reningskravet kommer från Vattendirektivet, vilket har implementerats i miljöbalken, och ställer krav på att miljökvalitetsnormer i recipienten ska uppnås. Det innebär i staden att allt dagvatten som tillrinner en vattenförekomst, en recipient som ska uppnå miljökvalitetsnormer, behöver genomgå rening. Detta har staden löst genom att implementera ett krav, åtgärdsnivån, på att vid all ny och större ombyggnation tillämpa lokalt omhändertagande från hårdgjord yta.

För den befintliga miljön behöver det planeras in nedströmsliggande reningsåtgärder runt om i staden. Detta görs genom så kallade Lokala åtgärdsprogram. Dagvattenrening nedströms kan ske i olika form men vanligt är dammar. Att genomföra Lokala åtgärdsprogram är också en förutsättning för att ny bebyggelse ska kunna etableras. Detta då den tillkommande bebyggelsen med hjälp av åtgärdsnivån omhändertar "sitt eget bidrag" medan recipienterna i staden ofta är i behov av att bli renare, förbättra sin kvalitet.

Dagvatten - Fördröjningsbehov

VA-system för att avleda dagvatten finns i stor utsträckning över hela staden idag. Det innebär att i samband med förtätningar alternativt stora ombyggnationer ska dagvattenflöden i stort sett alltid anslutas på befintligt nät. Vid förtätningar blir det med automatik större flöden än tidigare men även vid rena ombyggnationer finns inte sällan ett behov av att skärpa till

marginaler i dimensioneringen. Den fördröjning som görs lokalt för att rena är sällan tillräcklig för att möta något av nämnda behov. Detta medför att VA-huvudmannen även behöver fördröjning på ledningsnätet.

För att kunna förtäta och exploatera i staden behöver skyfallsvägar och ofta skyfallsfördröjning planeras in. Då nederbörden, oavsett storlek, som når marken rör sig mot samma platser genom att följa terrängen faller det sig ofta naturligt att omhänderta dagvatten och mer extrem nederbörd på ungefär samma ytor.

Juridiska förutsättningar

Nedan beskrivs relevanta juridiska förutsättningar som utgångspunkt för ansvar kring samordnade dagvatten- och skyfallsanläggningar.

Rättsliga skyldigheter för omhändertagande av dagvatten finns främst i lagen om allmänna vattentjänster, 2006:412 (LAV) men frågan finns även i miljöbalken, 1998:808 (MB) och plan- och bygglagen, 2010:900 (PBL).

VA-huvudmannen

Inom verksamhetsområdet för den allmänna dagvattenanläggningen ansvarar VA-huvudmannen enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) för att ordna en anläggning som avleder och tar omhand dagvatten från fastigheter och allmän platsmark. VA-huvudmannens ansvar för avledning av dagvatten är dock inte obegränsat. Enligt LAV ansvarar VA-huvudmannen för att den allmänna dagvattenanläggningen uppfyller skäliga anspråk på säkerhet. I praxis har det tolkats som att säkerhetskravet är uppfyllt när VA-huvudmannen dimensionerat anläggningen enligt Svenskt Vattens tidigare dimensioneringsanvisningar, om omständigheterna i det enskilda fallet inte föranleder en annan bedömning. Enligt praxis ska dessutom ett funktionskrav uppfyllas; anläggningen anses vara tillräckligt säker om de mest utsatta fastigheterna statistiskt sett inte löper risk att drabbas av översvämningar oftare än vart tionde år.

Eftersom Svenskt Vattens dimensioneringsanvisningar uppdaterats över tid så kan dimensioneringen av den allmänna dagvattenanläggningen variera beroende på när den är anlagd. VA-huvudmannen styrs för närvarande av domstolspraxis som innebär att anläggningen ska planeras för 10-års regn. Det tillsammans med rekommenderade tillägg och klimatfaktor utgör marginal för framtida vädersscenarios i staden.

Enligt LAV får de va-avgifter som regleras i lagen och som framgår av va-taxan enbart omfatta kostnader som anses vara nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen. Det innebär att VA-huvudmannen är förhindrad att låta kostnader som ligger utanför huvudmannens skyldigheter enligt LAV belasta va-taxan. Avgiftsuttaget genom VA-taxa baseras således på en inskränkt, striktare, självkostnadsprincip. Det är därför av stor vikt att hålla isär vilka delar som får finansieras av skattekollektivet, resp. bör finansieras av skattekollektivet.

Av LAV, ABVA (Allmänna bestämmelser VA) samt bolagsordningen för Stockholm Vatten AB framgår att det är Stockholm Vatten AB som är VA-huvudman i Stockholms kommun och som äger den allmänna va-anläggningen.

Kommunen

Enligt plan- och bygglagen (2010:900) (PBL) ansvarar kommunen för planläggningen av mark och vatten och ska i planeringen ta hänsyn till översvämningsrisker och hantering av skyfall. PBL ger Länsstyrelsen rätt att upphäva kommunens beslut att anta, ändra eller upphäva en

detaljplan om beslutet kan antas innebära att en bebyggelse blir olämplig i förhållande till risken för översvämning.

Länsstyrelsen i Stockholm har preciserat lokaliseringskravet från PBL genom framttagande av *Rekommendationer för hantering av översvämning till följd av skyfall* (Löpnnummer: Fakta 2018:5, diarienummer: 408-9051-2018). Kommunen behöver visa att följande rekommendationer uppfylls i samband med planläggning:

- Ny bebyggelse planeras så att den inte tar skada eller orsakar skada vid en översvämning från minst ett 100-årsregn.
- Risken för översvämning från ett 100-årsregn bedöms i detaljplan och eventuella skyddsåtgärder säkerställs.
- Samhällsviktig verksamhet ges en högre säkerhetsnivå och planeras så att funktionen kan upprätthållas vid en översvämning.
- Framkomligheten till och från planområdet bedöms och ska vid behov säkerställas.

En kommun måste även ha beredskap för olyckor, vilket skyfall, värmeböljor, ras och skred betecknas som i lagens mening. Detta regleras bland annat i lagen om skydd mot olyckor (2003:778), LSO. Av 3 kap 1 och 3 §§ LSO framgår bland annat att kommunen för att skydda människors liv och hälsa, egendom och miljön ska verka för att åstadkomma skydd mot olyckor och att kommunen ska ha ett handlingsprogram för denna förebyggande verksamhet. Detta innefattar dock inte att genomföra fysiska förebyggande åtgärder som samordnade DoS-anläggningar. Kommunen har även i egenskap av huvudman för allmän plats ansvar för avvattning av de allmänna platserna. Fastighetsägare ansvarar för avvattningen av sina fastigheter.

Mål och syfte

Genom att enas om ett antal principer för arbetet med samordnade DoS-anläggningar skapas tydlighet och enhetlighet i arbetet. Det kommer även att effektivisera och underlätta för enskilda projekt. Detta blir främst aktuellt i samband med exploateringsprojekt men principerna kan även användas för åtgärder i befintlig bebyggelse.

För att arbetet med samordnade DoS-anläggningar ska komma igång och fungera i praktiken krävs fortfarande en del arbete med formen. Utöver det finns fortsatt behov att studera ytterligare anläggningsslag mer ingående.

Åtgärder

Ärendet innehåller principer som ska klargöra ansvarsfördelning för samordnade DoS-anläggningar. För att dessa ansvarsformer ska fungera kommer det krävas att det arbetas fram processer, rutiner och mallar. Det är även en förutsättning att kännedom om dessa ansvar och arbetsformer får spridning i staden. Det ansvars-PM som ligger som bilaga i detta ärende ska hållas fortsatt uppdaterat och versions hanteras. Dessutom behöver kompletteringar med avseende på andra anläggningsslag så som transporterande system göras.

Finansiering

De anläggningar som framförallt kommer att vara aktuella i ett första skede är sådana som byggs i samband med plan- och exploateringsprocessen. Finansieringen av själva åtgärden är då vanligen något som belastar projektekonomi och med att anläggningarna är en förutsättning för att kunna genomföra detaljplanen. När projektet är avslutat övertas

förvaltandet av ansvarig förvaltning i enlighet med de principer som föreslås i det här ärendet och det kan antingen vara Trafikkontoret eller en Stadsdelsförvaltning beroende på åtgärdens placering och utformning.

Trafikkontoret avser för egen del att belysa de driftskostnadsaspekter som följer av sådana övertaganden i flerårsbudgeten på samma vis som kontoret redogör för tillkommande ytor idag. Stadsdelsförvaltningarnas driftbudget baseras på kartlager med olika markanvändning. I dessa lager finns för närvarande inte någon differentiering som möjliggör en annan ersättning för underhåll av DoS-anläggningar. Stadsdelsförvaltningarna avser att påpeka detta samt redogöra för drift- och underhållskostnadsaspekter i kommande flerårsbudgetar för det fall övertagande av DoS-anläggningar innebär ett utökat behov.

För åtgärder i befintlig miljö eller sådana som kommer till gagn både för stadsutvecklingsprojekt och befintlig miljö kommer det att behöva utvecklas samverkansformer för finansiering och i sammanhanget blir det också intressant att följa om de förslag till samfinansiering från fastighetsägare som nyligen presenterades i en statlig offentlig utredning, SOU 2025:51, blir realiserade. Utvecklingen av detta arbete blir sannolikt en fråga för stadens uppdaterade handlingsplan för klimatanpassning som är under framtagande.

I arbetet har även konstaterats att i händelse av en skyfallshändelse kan anläggningarna behöva återställas. Det kan röra sig om att ta bort skräp, återplantera gräsytor men även om större insatser som att reparera anläggningsdelar eller mer omfattande sanering. Dessa behov kommer att behöva hanteras såsom övriga oförutsedda händelser. I första hand genom omfördelning och omprioritering av budget och i andra hand som en avvikelse i budgetuppföljningen. I de fall dagvattendelen i en samordnad DoS-anläggning går sönder behöver VA-huvudmannen under vissa förutsättningar få kostnadstäckning för skadan och detta kommer att regleras i avtalen för anläggningarna.

Övrigt behov av fortsatt arbete

Under arbetet har det identifierats en rad områden som det finns behov att vidareutveckla med avseende på samordnade DoS-anläggningar. En del av dessa delar har listats som behov för fortsatt arbete. Övrigt som identifierats kommer att lyftas med i revideringen av Handlingsplanen för klimatanpassnings aktiviteter.

Organisation och ansvarsfördelning

Av ärendets beslutspunkter är det den som innebär uppdrag om att arbeta fram process, rutiner och mallar och även kompletterande underlag kring anläggningsslag, som behöver uttalad bemanning.

Liksom att Exploateringskontoret, Stadsdelsförvaltningarna, Trafikkontoret och Stockholm Vatten och Avfall var främst berörda och därmed involverade i framarbetandet av ärendets resultat kommer samma parter att behövas i det fortsatta arbetet med arbetsformerna kring samordnade DoS-anläggningar.

Tidplan

Det fortsatta arbetet med process, rutiner och mallar för samordnade DoS-anläggningar liksom kompletteringar med avseende på andra anläggningsslag bör inledas så snart beslut finns kring de i ärendet föreslagna ansvarsformerna. Arbetet bör prioriteras för att kunna möta de exploateringar som är i behov av detta underlag och denna enhetlighet.

Ekonomi

Att bygga samordnade dagvatten- och skyfallsanläggningar drivs ofta fram av platsbrist och i grunden att byggbarheten av stadens tillgängliga ytor har ett stort värde. Samordnade anläggningar kan dock utformas på olika sätt, olika anläggningsslag, vilka kan innebära stora skillnader med avseende på hur stor den initiala, investeringskostnaden, är i förhållande till framtida förvaltning. Då det ofta är staden som föreslår anläggningsslag men som även kommer att inverka på VA-huvudmannens kostnader har projektet tagit fram en viktningsmatris. Viktningsmatrisen ska användas som grund för dialog kring val av anläggningsslag. Den jämför olika aspekter hos olika anläggningsslag däribland kostnader för investering, reinvestering samt drift och underhåll.

Det som kan konstateras är att underjordiska anläggningar, magasin, har betydligt högre investeringskostnad än ytliga anläggningar, torrdamm men även lägre än damm med kringliggande översvämningsyta. Till detta ska tilläggas att damm även fyller en renande funktion till skillnad från övriga anläggningsslag. Jämförelserna är dock gjorda utan att beakta användbarheten och ytans värde.

Drift- och underhållskostnaderna är däremot lägre för underjordiska magasin än ytliga anläggningar. Sammantaget dvs. inkluderat avskrivningskostnader för anläggningar, tillsammans med drift- och underhållskostnader, blir de ytliga alternativen billigare ur ett staden perspektiv.

Risker

Vid införandet av ett nytt arbetssätt kommer det inledningsvis innebära en del utmaningar. Utöver det underlag som kvarstår att arbeta fram har det identifierats en del risker med införandet av de nya ansvarerna. Nedan listas dessa följt av kort en förklaring av hur det är tänkt att hanteras;

- Principerna har aktivt testats och arbetats igenom för tre anläggningsslag

Principerna som föreslås har arbetats fram med tre anläggningsslag som utgångspunkt. Avsikten är att de även ska kunna appliceras på ett naturligt sätt på andra anläggningsslag tex transporterande system. I grova drag har det testats men en vidare bearbetning behöver göras.

- I nuläget finns det inte någon part som har huvudansvaret och helhetsansvaret för skyfallsanläggningars funktion i staden.

Genom detta förslag fördelas ett förvaltningsansvar för skyfallsdelen i samordnade anläggningar till olika parter beroende på anläggningens och platsens förutsättningar. Det är en bra grund för att kunna påbörja arbetet med samordnade DoS-anläggningar men med tiden kommer det sannolikt även behövas ett uttalat ansvar i staden att bevaka och planera för helheten av stadens skyfallsanläggningar.

- Det blir stor arbetsinsats att särredovisa kostnader för dagvattendelen i DoS-anläggningar

Exploateringskontoret håller idag inte isär alla kostnader i projekt på ett sätt som möjliggör en riktig särredovisning av dagvattendelen i ett projekt. Stockholm Vatten och Avfall behöver ha denna kostnad redovisad för att ersätta Exploateringskontoret och ha ett dokumenterat faktiskt värde per anläggningsdel i en delbar samordnad DoS-anläggning. Detta arbete har

Exploateringskontoret tidigare hitta arbetsrutiner för med avseende på dagvattenledningar i projekt. Samma arbete kommer att behöva göras med avseende på samordnade DoS-anläggningar. Även Stockholm Vatten och Avfall behöver administrera och budgetera för DoS-anläggningar utifrån VA-kollektivets krav om särredovisning samt till följd av detta beslut. Genomförandet av förslaget är därmed direkt beroende av möjligheterna för respektive organisation att avsätta resurser för att arbeta med detta.

- Det kommer att behövas avtal rörande ägande/förvaltande, drift- och underhåll per anläggning

Det har lyfts som en farhåga att det blir mycket arbete med avtal per anläggning istället för ett generellt för alla samordnade DoS-anläggningar. Jfr. Dagvattenavtalet mellan Trafikkontoret och Stockholm Vatten och Avfall. Här är dels fler parter involverade och det finns även ett behov av anläggningsspecifika preciseringar med avseende på både ekonomisk ersättning i odelbara anläggningar respektive behov av drift- och underhåll. Mot bakgrund av detta är avsikten att grundförutsättningarna ska vara lika mellan anläggningar men att avtalen hanterar det som är platsspecifikt. De avtal som arbetas fram görs i mallar och dokumenteras enligt framarbetade rutiner för att förenkla och enhetliggöra. Den administrativa bördan som orsakas av särredovisning och avtalsreglering väntas delvis kompenseras genom ökad tydlighet i ansvarsfördelning.

- Osäkerhet när en part ska utföra drift- och underhåll åt en annan

I syfte att effektivisera arbetet inom staden har det i projektet identifierats arbetsmoment som parterna i en samordnad DoS-anläggning med fördel utför åt varandra. Om arbetet av en part inte utförs på det sätt som behövs för att den andra parten ska uppfylla sina krav kan det uppstå problem. Där parter utför arbete åt varandra behövs uppföljningsmöjlighet. Mot bakgrund av detta finns utrymme att i planeringsskedet klargöra vad som behövs och i uppföljande revidering se över så att det görs på ett tillräckligt sätt.

- Tolkningsutrymme i ansvars-PM

I Ansvars-PM har arbete i enlighet med principerna beskrivits mer ingående. Fortfarande kan det finnas kvar grader av tolkningsutrymme som leder till subjektiva val. Det kommer även att uppstå behov av att applicera principerna på nya anläggningsslag. Efter hand kommer därför ansvars-PM behöva vidareutvecklas i syfte att undvika allt för stora grader av tolkning.

Uppföljning

Den del av ärendet som ska påbörjas efter beslut är arbete med process, rutiner och mallar. Förvaltningarna och Bolaget ser inget behov av att formellt återrapportera detta arbete utan kommer istället att implementera arbetsformerna efter interna avstämningar.

Om arbetet skulle resultera i större förändringar i processer, rutiner och mallar än vad som nu kan förutses tas initiativ till ett nytt ärende.

Ärendets beredning

Framarbetandet av ärendets principer har tillsammans med annat underlag som nu inte lyfts för beslut arbetats fram i en förvaltning och bolagsövergripande arbetsgrupp. Löpande förankring har skett inom deltagarnas organisationer.

Underlaget har även gått på kontorsremiss inom berörda förvaltningar och bolag. Utöver de förvaltningar som deltagit i arbetet har materialet skickats på remiss till övriga Stadsdelsförvaltningar, Miljöförvaltningen och Stadsbyggnadskontoret. Synpunkterna har beaktats och hanterats i det förslag som nu skrivs fram.

Detta är ett ärende som berör flera förvaltningar och ett bolag, vilket gör att man valt att skriva fram samma ärende till samtliga berörda nämnder och styrelse. Berörda är följande: Exploateringskontoret, Trafikkontoret, Stadsdelsförvaltningarna, Stockholm Vatten och Avfall

Analys och bedömning

För att uppnå effektivitet i projekt som innehåller samordnade DoS-anläggningar krävs överenskomna och med fördel beslutade ansvarsformer. Utöver det behöver processer, rutiner och mallar utformas och finnas tillgängliga. Det skapar utöver effektivitet också förutsägbarhet och enhetlighet.

Vald ansvarsfördelning har styrts av juridiska förutsättningar och eftersträvat ansvar som i möjligaste mån följer de ansvarsformer som andra typer av ytor och anläggningar i stadsmiljön gör. Den som har mest nytta av åtgärden respektive den som har rådighet över marken där lösningen lokaliseras, och därmed lämplig att förvalta densamma, ligger till grund för föreslagen ansvarsfördelning.

Valet att ha odelbara respektive delbara anläggningsslag är ett förslag som möter dessa delar. För både delbar och odelbar anläggning tar VA-huvudmannen ansvar för de delar som rör dagvatten. I den odelbara medför det att hela anläggningen blir VA-huvudmannens, då det blir svårt att överlåta delar till annan part. För den delbara är det möjligt och dessutom lämpligt att dela upp ansvaret mot bakgrund av att markförvaltaren har intressen i dessa ytor och även en vana av denna typ av skötsel.

Ansvarsfördelningen har applicerats på de tre anläggningsslagen som arbetats med i projektet och på så vis har formen testats. För Delbara anläggningar har det även funnits ett exploateringsprojekt som varit i fasen att fördela ansvar i samband med detta arbetes färdigställande. Det har bekräftat logiken i den uppdelning som gjorts men även belyst behovet av processer, rutiner och mallar med avseende både finansiering och efterföljande drift- och underhåll. Mot bakgrund av detta har även en beslutspunkt om att fullfölja arbetet med dessa delar lyfts. Risken är annars att arbetsmetodiken kring dessa anläggningar inte likriktas och delar av effektiviteten går förlorad.

Initialt krävs en satsning hos respektive part för att ta fram processer, rutiner och mallar samt få överblick i kartmaterial och dokumentation. Effektivitet kommer efterhand i form av ökad transparens och tydlighet samt ökad kvalitet i planering, drift och underhåll av DoS-anläggningar.

SLUT

Bilagor: *Bilaga 1 - Ansvars-PM*
Samordnade dagvatten och skyfallsanläggningar (DoS-anläggningar)
Anläggningsslag: Tre magasinering